

Strejken började i Svappavaaras Leveäniemigruva – en kolsvart natt med 25 graders kyla och snöyra. Ett arbetslag med truckförare fortsatte att dricka kaffe när jobbet skulle börja. De hade fått nog.

Göte Kildén minns gruvstrejken 1969 som inspirerade en hel generation.

Strejken

som skakade Sverige

Det finns många märkesdagar i den svenska arbetarrörelsens historia. Som när Svenska arbetsgivarföreningen, mitt i en svår depression, med hjälp av lockouter och krav på lönesänkningar tvingade ut LO:s då 160 000 medlemmar i Storstrejken 4 augusti 1909.

Under sensommarens och höstens arbetsnedläggelser deltog 300 000 arbetare, alltså även många av de fackligt oorganiserade, i denna kraftmätning som i jämförelse med den övriga industrialiserade världen demonstrerade en unik sammanhållning, disciplin och uthållighet. Men efter långa, mörka och kalla höstmånader med nöd i arbetarhemmen förlorades striden och mer än hälften av de LO-anslutna lämnade in sina medlemsböcker. I decennier fick den svenska arbetarrörelsen bära med sig detta tunga nederlag.

Men det finns också glada bemarkelsedagar. Egentligen allmänna flaggdagar för alla oss som har ett stycke rött tyg hemma. Den fredliga unionsupplösningen mellan Sverige och Norge den 26 oktober 1905 var en sådan stor dag. Socialisten Zeth Höglunds manifest – Ned med vapnen! Fred med Norge! – fick med sitt antimilitaristiska budskap ett oerhört gensvar och trycktes i för den tiden fantastiska etthundratusen exemplar.

Uppslutningen på arbetsplatserna bakom det brutna gevärets symbol gav LO kraft att med hot om generalstrejk tvinga den svenska kungen Oscar II att acceptera Norges krav på nationell självständighet. Brödra- och systerfolken undkom den politiska högerens och monarkins förödande krig.

För min generation överskuggar minnet av den femtiosju dagar långa vilda gruvstrejken 1969 allt annat. Den konflikt som i decennier blev en ideologisk huvudåder för svensk arbetarradikalism. Strejken fick vittgående konsekvenser i form av bättre arbetsrätt och arbetarskydd. LAS, Lagen om anställningsskydd, som i dag attackeras från alla håll hade exempelvis aldrig ens blivit påtänkt utan denna våldiga, episka arbetarprotest.

Hela samhällen avkrävdes solidaritet. I Kiruna fattade bankerna beslut om att de strejkande kunde dröja med amorteringar och räntor. Under högmässan i Kirunas kyrka höll man förbön för de strejkande och lät kollektbössorna gå runt i en insamling till Gruvarbetarnas stridsfond.

Utbrottet kom 9 december, alltså i veckan för fyrtio år sedan, och det är en stor bemarkelsedag väl värd att hålla i minnet:

Strejken började i Svappavaaras Leveäniemigruva – en kolsvart natt med 25 graders kyla och snöyra. Ett arbetslag med truckförare fortsatte att dricka kaffe när jobbet skulle börja. De hade fått nog efter en rad

försämringar och ville på något sätt få utlopp för sitt missnöje.

Det hela var inte genomtänkt. Inte planerat, och de hade ingen aning om vad de satte i gång. De tänkte att fler i "Svappa" kunde komma med. Inte längre än så. Men efterhand kom rapporterna. Underhåll satte sig. Verken och krossarna stannade. Kulsintern

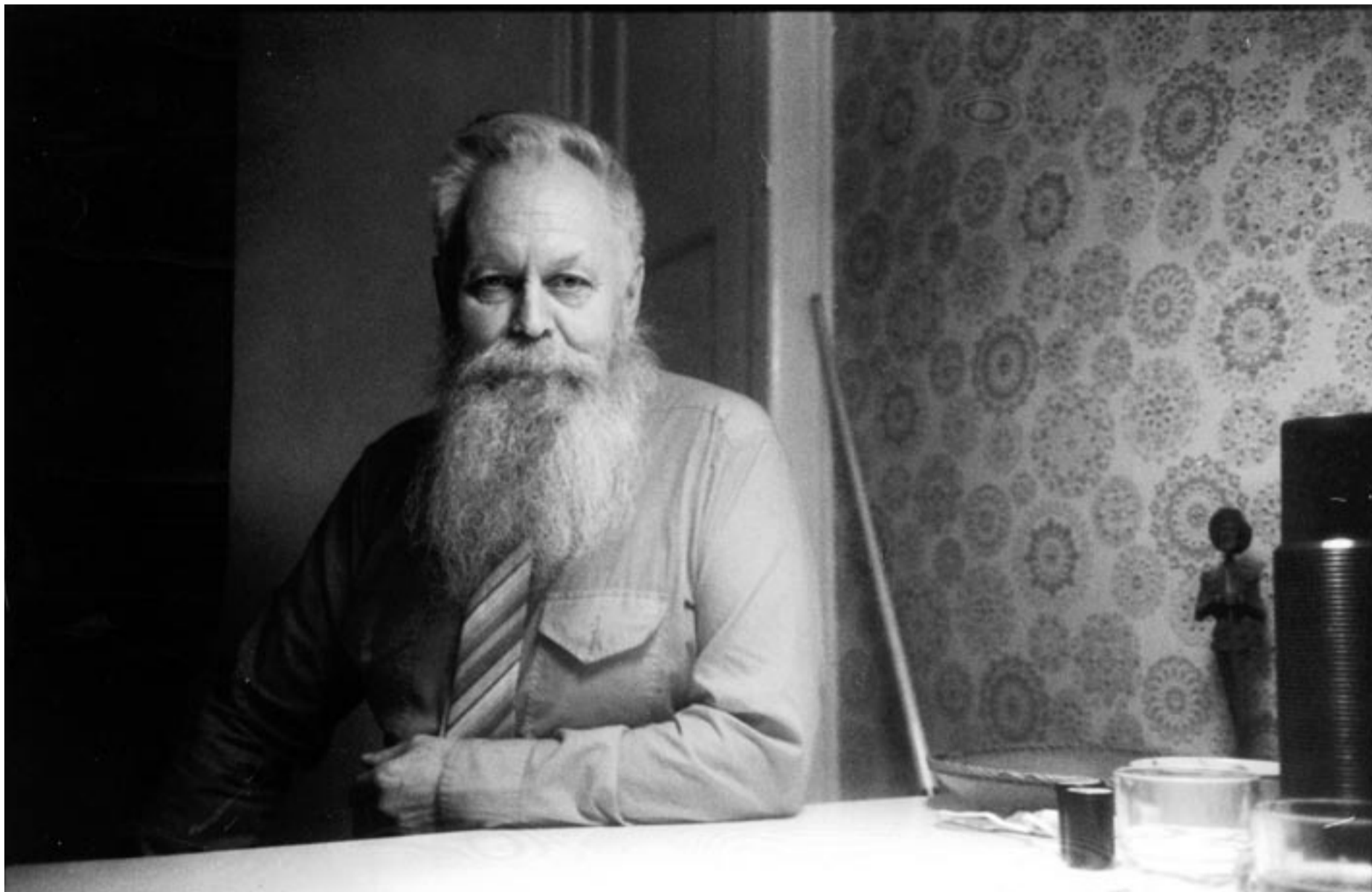
stod. I boken *Strejken* berättade truckföraren Börje Jakobsson, då 32 år, hur det hela sedan rullade vidare: "När väl Svappa stod spred sig protesten. Jag funderar på hur Kiruna fick reda på att vi satt oss. Kanske var det en av grabbarna som körde dynamit till oss som körde tillbaka till Kiruna när han inte fick det avlastat. På så sätt kanske dom fick reda på hur det var ställt. Att Malmberget skulle sätta sig dan därpå hade vi heller aldrig drömt om..."

Med de kompakta gruvarbetarsamhällen det gällde gick det inte att undkomma strejken. Den var inpå kroppen hos alla. Hela samhällen avkrävdes solidaritet. I Kiruna fattade bankerna beslut om att de strejkande kunde dröja med amorteringar och räntor. Under högmässan i Kirunas vackra kyrka, inspirerad av samernas kåtor, höll man förbön för de strejkande och lät kollektbössorna gå runt i en insamling till Gruvarbetarnas stridsfond, som den kom att kallas.

Även laestadianerna som brukar hålla världsliga rörelser på fjällvidders avstånd, nåddes av kraven på solidaritet. En god vän, då liten pojk som lekte runt renhagarna, har berättat att vid den stora bönesamlingen i Sadjem denna jul, med upp till 300 personer, gjordes det som alltid olika insamlingar mellan dagens två predikningar. Men detta år fanns också ett stort öppet kärl där man kunde lägga ner pengar till strejkfonden...

I hela landet blev strejken snart var mans och varje kvinnas egendom genom uppmärksammade reportage i tidningar, radio och TV. I de flesta hushåll hade TV bara funnits i högst tiotalet år och de nästan dyrkade apparaterna i finrummen erövrade för något decennium en helt unik plats för hur människor såg på omvärlden – och sina egna liv.

Som om gruvarbetarna hade tumme med gudarna hade TV2 premiär samtidigt med deras långa kamp. Den nya konkurrensen mellan två nyhetskanaler förde med sig en uppsjö av reportage om strejken. Ibland

I Internationalen nr 50 1994 intervjuade KG Vinsa strejkledaren Harry Isaksson. Ser du på gruvstrejken som en seger eller ett nederlag? frågade han.
– Det finns inga nederlag i strejker. Det går inte att förlora en strejk. Arbetarna får ett annat värde som också motståndaren tvingas erkänna, svarade Harry Isaksson.

FOTO: KG VINSA

”live” från arbetarnas helt omskakande stormöten i Kiruna sporthall. Oslagbar realitydrama. Dag för dag kunde miljoner människor ta del av gruvarbetarnas diskussioner och deras frontalangrepp på LKAB:s ledning, LO-byråkratin och socialdemokraterna. Missade man TV kördes allt i radios långa direktsändningar.

Arbetsgivarnas Sverige och den socialdemokratiska eliten tappade för några månader kontrollen över media. Det fanns ingen uppsjö av TV-kanaler med nyhetssnuttar utan det man på kvällen hade sett på TV var gemensam egendom vid fikadiskussionerna på jobbet nästa dag.

”Herrarna från Stockholm” var inte heller mediatrånade. Till och med i grannlandet Norge blev det ett ”kemperabalter” om de egna TV-reportagen från den svenska gruvkonflikten. Kulmen blev när norska LO:s ordförande, hand i hand med arbetsgivarna, uppvaktade Norsk Kringkasting och krävde ett slut på inslagen från den svenska strejkkampen. Rapporterna ”skapade oro på den norska arbetsmarknaden” hävdade man upprört.

I Norge blev matrasterna, där folk satt med sina smörgåspakker, snabbt till livliga fackmöten och på otal arbetsplatser gick det runt insamlingslistor som snabbt fylldes med namn. I Danmark började de 3 200 arbetarna på storvarvet Burmeister och Wein med solidaritetsuttalanden och fortsatte sedan med en egen lönestrejk, som snabbt fick bredd och accelererade till en nationell 24-timmarsstrejk, vilken kom att lamslå hela den danska industrin.

I Sverige fanns det inte en enda större arbetsplats där det inte bildades en solidaritetskommitté, och överallt utanför affärer och systembolag skramlade insamlingsbössorna. Själv var jag ung och grön i dessa

Hur man skulle tolka och hantera de nya – men ändå tillfälliga – organisationsformer som användes, stormöten och strejkkommittéer, efter de öppna konflikterna diskuteras hett.

sammanhang, men kunde i regi av gruppen Fria Fackföreningsfolket vara med och organisera ett solidaritetsmöte på Folkets hus i Göteborg, där strejkledarna Elof Luspa och Harry Isaksson talade.

Mötet, där det var knökat både i bänkar och uppåt väggarna, liksom en fyrrummare uppe i Biskopsgården den efterföljande natten, med hetlevrade diskussioner, öl och strejkripor som Elof skjutit under den långa konflikten, blev till härliga minnen och en inspiration för livet.

Gruvarbetarnas strejkkassa, ”Stridsfonden”, nådde ett insamlingsresultat på drygt fem miljoner kronor. Översätter man detta belopp till dagens penningvärde blir det den fantastiska summan 38 miljoner kronor. Detta till en olaglig vild strejk i konflikt med både arbetsköpare, arbetarbyråkrati och staten. Inte så oävet...

När det gällde flera av de krav som gruvarbetarna satte upp så nådde inte strejken ända fram. Den socialdemokratiska byråkratin – i fackföreningsrörelsen, i det egna partiet och i statens tjänst – lyckades efter otaliga manövrer och kupper att bryta upp enigheten och strejken. Men varje dag under konflikten gav nya lärdomar för en hel generation av unga människor – rekordårens ungdomar – som tidigare varit helt utanför erfarenheter av fackligt motstånd och skarpa konflikter.

I de strejkvägor som i flera omgångar drog

fram under sjuttioalet skapades hos många fackligt engagerade ett livslångt självförtroende när det gällde den egna klassens möjligheter. I Sverige fick vi i den nya marxistiskt influerade vänstern uppleva hur arbetarklassen kan formeras till det subjekt som kan förändra både vardagen och världen.

För oss bekräftade Gruvstrejken -69 marxismens analys av arbetarna som en revolutionär klass. Den nya vänsterns organisationer och partibildningar, i all sin brokighet och ofta med redan från början livsvådliga handikapp, hade aldrig fått den livskraft de fick utan denna centrala koppling mellan teori och praktik.

Hur man skulle tolka och hantera de nya – men ändå tillfälliga – organisationsformer som användes, stormöten och strejkkommittéer, efter de öppna konflikterna diskuteras hett. En del ville helt eller delvis permanenta de nya formerna också för det vardagliga fackliga lunket. Men i det långa loppet fokuserade radikala arbetare alltmer på att försöka vinna – åtminstone de lokala fackliga strukturerna – för en kamplinje. Runt om i Sverige formerades mer eller mindre långvariga oppositionsgrupper.

Författaren Göran Sonnevi skrev en hyllning till gruvarbetarna i sin samtida dikt ”Prolog”. Där gav han ord åt det ”nya språk” som vi arbetare lärde oss under dessa två strejkmånader. Vårt eget språk. Men egent-

ligen var det inte så nytt. I många stycken var det ordskatter från den äldre arbetarrörelsens agitation och strider som återerövrades. Mycket av dessa hade multnat bort. Men kärnvirket fanns kvar. Det hade klarat sig därnere i de djupa, mörka gruvschakten och togs med upp, när gruvarbetarna släckte sina pannlampor och valde ”att stiga upp mot ljuset”.

Till sporthallen i Kiruna hade de med sig ord som ”människovärde”, ”klass”, ”solidaritet”, ”klassolidaritet”, ”strejkmöte”, ”stormöte”, ”sittstrejk” och ”strejkkommittéer”. Äldre beprövade ord som nu kunde återbrukas...

I dag fyrtio år efter Gruvstrejken är dessa erfarenheter knappt nutidshistoria. Allt sedan 1990 har vi inte sett annat än oerhört små ansatser till den öppna strejkkamp som präglade de två tidigare decennierna. Är man i dag 40 år och jobbar fackligt har man på sin höjd hört berättelser om forna tiders strejker. Om fem-tio år finns sjuttioalets erfarenheter bara hos landets pensionärer.

Det språk som vi lärde oss under sjuttio- och åttiotalen talas av allt färre. Hur unga i dag och i morgon skapar sitt ”nya språk” får vi se. I dag behöver man inte längre köra en ”dynamitbil” mellan Svappa och Kiruna för att meddela sig med varandra. Kanske hämtas språket från rullande strejker i tredje ledets bemanningsföretag – där arbetarna hela tiden är uppdaterade med varje steg i konflikterna genom sms och filmer live över sina laptops.

Kanske är det slang från Rinkeby som brukas i stället för dialekt från Norrland. Göran Sonnevi avslutade sin dikt med insikten ”Tillsammans har vi makt att upphäva makten”. Det gäller fortfarande. Det gäller bara att bruka den.

Göte Kildén

intis@internationalen.se